

ΚΡΙΤΙΚΟΝ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

Παντελεήμονος Κ. Καρανικόλα, Μητροπολίτου Κορίνθου, Σικυῶνος, Ζεμενοῦ, Ταρσοῦ καὶ Πολυφέγγου, ΚΛΕΙΣ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΚΑΝΟΝΙΚΩΝ ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ, Ἀθήναι 1979, σελ. 381.

1. Τὸ ἔργον, ὅπερ εἶχον τὴν τιμὴν νὰ παρουσιάσω, εἰς τὴν Ἀκαδημίαν, γραφὲν ὑπὸ τοῦ Σεβ. Μητροπ. Κορίνθου κ. Παντελεήμονος, φέρει τὸν τίτλον «Κλείς ὀρθοδόξων κανονικῶν διατάξεων». Εἶναι τοῖς πᾶσι γνωστὴ ἡ σπουδαιότης τῆς εὐρηθρίαςως πολυτόμων ἔργων ἢ Περιδικῶν, δι' ἧς διευκολύνονται οἱ ἐρευνηταὶ εἰς τὴν εὐχερῆ ἀνεύρεσιν τοῦ ἀναζητουμένου θέματος. Ἡ εὐρηθρίαςως πολυτόμων ἔργων θεωρεῖται, ὅπως καὶ εἶναι, ἐργασία πολύμοχθος, ἀπαιτοῦσα ὑπομονήν, γνῶσιν ἐπιστημονικῆς μεθοδεύσεως τῆς πολυμόρφου ὕλης καὶ ἰκανότητα ἐπιλογῆς λημμάτων, λέξεων, ἐννοιῶν κ.τ.τ. Ἀλλ' ἐὰν τὸ ἔργον τῆς εὐρηθρίαςως πολυτόμων συστηματικῶν ἔργων ἢ εἰδικῶν ἐπιστημονικῶν Περιδικῶν εἶναι πολύμοχθον, δύναται πᾶς τις νὰ ἀντιληφθῆ πόσον καθ' ὑπερβολὴν πολύμοχθον εἶναι τὸ ἔργον τῆς εὐρηθρίαςως οὐχὶ ἐνιαίων τόμων, ἀλλὰ ποικίλων ἔργων ἢ ἐγγράφων—ἐπισήμων ἢ μὴ—, ἐγκυκλίων, κανονιστικῶν διατάξεων, ἐσκορπισμένων εἴτε εἰς ἐπίσημα Ἀρχεῖα, εἴτε εἰς ἐπὶ μέρους συγγράμματα, εἴτε καὶ εἰς μελέτας αὐτοτελεῖς δημοσιευθεῖσας εἰς διάφορα Περιδικὰ κ.λ.π. Πέραν τοῦ μόχθου, τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς ἐπιμονῆς τοῦ συλλέκτου τοῦ δμοιομόρφου ὕλικου τοῦ ἐνδιαφέροντος τοῦ συντάκτου ἐνὸς τοιούτου Εὐρηθρίου, προαπαιτεῖται καὶ ἐπιστημονικὴ γνῶσις πρὸς ἀνεύρεσιν τῆς βιβλιογραφητέας ὕλης καὶ ὁσφρησις ὀρθῆς κατευθύνσεως πρὸς ἀναζητήσιν καὶ ἐκμετάλλευσιν τῆς σχετικῆς πρὸς τὸ θέμα τοῦ βιβλιογραφίας.

2. Τὸν σχετικῶς μακρὸν πρόλογον προέταξα, διότι ἤθελον ἐκ προοιμίου νὰ ἐπισημάνω τὴν σπουδαιότητα τοῦ κρινόμενου ἔργου καὶ πρὸ παντὸς νὰ ἐξάρω τὸν τε ζῆλον καὶ τὴν ἀκριβῆ αὐτοθυσίαν ἀναζητήσιν καὶ ἀνεύρεσιν ὑπὸ τοῦ ὑπομονητικοῦ Ἱεράρχου τῶν Ὀρθοδόξων Κανονικῶν Διατάξεων εἰς Ἀρχεῖα, εἰς βιβλία, εἰς Περιδικὰ ἢ καὶ ἐγκυκλίους κ.λ.π. Πόσον δὲ κοπιῶδες καὶ μετὰ τὴν συγκέντρωσιν τοῦ ἀπαραιτήτου ὕλικου εἶναι διὰ τὸν συντάκτην τοῦ Εὐρηθρίου τούτου, μόνον οἱ ἐπιστήμονες δύνανται νὰ κρίνουν. Ἐξαετῆ προσπάθειαν, ἡμέρας τε καὶ νυκτός, κατέβαλεν ὁ Σεβ. Μητροπολίτης διὰ τὴν σύνταξιν τῆς παρουσίας «Κλειδός». Τὸ ἔργον του δὲν εἶναι ἀπλῶς χρηστικὸν διὰ πάντα ἐρευνητὴν—Θεολόγον—Κανονολόγον—Νομικὸν καὶ δὴ καὶ τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου ἐκπρόσωπον, Φιλόλογον, Ἱστορικόν, κ.λ.π. ἀλλ' ἅμα καὶ συμπεπικνωμένη ἐνημέρωσις τοῦ τόπου καὶ τοῦ τρόπου ἀναζητήσεως τῶν πηγῶν ἐκάστης νομοκανονικῆς διατάξεως.

3. Διὰ νὰ καταστήσωμεν σαφέστερα τὰ λεχθέντα, σημειοῦμεν ὅτι ὁ Σεβ. συντάκτης τῆς παρουσίας «Κλειδός» ἀνέτρεξεν, ἀναζητήσας τὰς Κανονικὰς Διατάξεις, εἰς τὰ ἀκόλουθα ἔργα: 1) F. Miklosisch et J. Müller, Acta et Diplomata Graeca (T. 1-6). 2) Ἀνέκδοτα Πατριαρχικὰ ἔγγραφα τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας (1593-1798), ἐκδιδόμενα ἐκ τῶν Παρισινῶν Κωδίκων, ὑπὸ τοῦ συναδέλφου κ. Δ. Ζακυθνοῦ: Περιδικὸν «Ἑλληνικὰ» (τ. β'-στ', ἤτοι 1929/33). 3) Ἀρχμ. Κωνσταντίνου Δελικάνη, Τὰ ἐν τοῖς Κώδιξι τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἀρχιεπισκοπικοῦ ἀρχειοφυλακείου σφωδρόμενα ἐπίσημα ἔγγραφα

ἀφορῶντα εἰς τὰς σχέσεις τοῦ Οἰκουμ. Πατριαρχείου πρὸς τὰς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων, Κύπρου (1574-1863). Ἐν Κων/πόλει 1905. Γ ο ὕ α ὕ τ ο ὕ, Ἐὰν ἀναφερόμενα εἰς τὰς Ἐκκλησίας Ρωσίας, Βλαχίας καὶ Μολδαβίας. Ἐν Κων/πόλει 1905 (Δὲν ἀπεδελτιώθη ὁ τρίτος τόμος τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως, διότι πρόκειται περὶ εἰδικῆς μελέτης τούτου περὶ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχριδῶν καὶ Πεκίου) 4) Ἀλ. Δημιτρίου, Τυπικὰ κητορικά, Κίεβον 1895, τ. 1-3. 5) J. Darrouzès, Documents inédits d' ecclésiologie byzantine, Paris 1966. 6) Fonti - Serie II. Fascicolo IV. Patriarcatus Constantinopolitani Acta Selecta. II. Johannes Oudot et Carolus de Clerg. Grottaferrata — Roma 1967. 7) Μαν. Γεδεών, Κανονικαὶ Διατάξεις, Κων/πολις 1888/90, τ. I-II. 8) Γ. Πάλλη-Μ. Πότης, Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν Κανόνων, τ. Δ' καὶ Ε' μόνον. 9) Εἰς τὰς σελ. ἰστ'-κα' ὁ συντάκτης τῆς «Κλειδός» σημειοῖ καὶ ἔργα, ἅτινα δημοσιεύουν παρεμπιπτόντως μεμονωμένας εἰδήσεις Κανονικῶν Διατάξεων ἢ καὶ μεμονωμένα ἔγγραφα, ὡς καὶ ὀνόματα Πατριαρχῶν, Ἐπισκόπων, ἐτέρων κληρικῶν καὶ ἡγουμένων Μοναστηρίων, ὀμιλίας κ.λ.π. Περαιτέρω παρατίθεται Κατάλογος Συλλογῶν Ἀγιορειτικῶν ἐγγράφων, Χρυσοβούλλων, Πρακτικῶν καὶ Γραμμάτων τῶν Μονῶν Ζωγράφου, Ἐσφιγμένου, Κουτλουμουσίου, Δαύρας, Παντοκράτορος, Ξενοφώντος κ.ἄ.

Ἡ «Κλεις» αὕτη εἶναι συντεταγμένη κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν ἐκάστου λήμματος, διὰ κεφαλαίων δὲ γραμμάτων σημειοῦνται αἱ βραχυγραφίαι τῶν παραπομπῶν.

Ἐπιμέτρον. Ὡς ἐν προλόγῳ βεβαίῳ ὁ συντάκτης τῆς «Κλειδός», «ἡ Κλεις εἶναι ἔργασια ὑπεύθυνος καὶ ἀποτέλεσμα πολλοῦ μόχθου». Ἐν τέλει ὁ συντάκτης τοῦ ἔργου ἀποτίων τὸν δεξιόμορον σεβασμὸν καὶ τὴν δικαίαν ἀναγνώρισιν εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, λέγει καὶ τὰ ἀξιόλογα ταῦτα: «Θεωροῦμεν ἀναγκαῖόντατον, μετὰ τὴν ἐντρυφήσιν ἡμῶν ἐπὶ ἐξαετίαν ὄλην εἰς τὰ Πατριαρχικὰ ἔγγραφα τῶν διαφόρων συλλογῶν, νὰ ἐκφράσωμεν τὸν θαυμασμὸν ἡμῶν πρὸς τὴν Διοικητικὴν δεξιότητα, τὴν ἡρεμον, συνετήν, ἀλλὰ καὶ σταθερὰν ἀντιμετώπισιν τῶν πολυειδῶν θεμάτων καὶ προβλημάτων διὰ τῶν ἐκάστοτε Οἰκουμενικῶν Πατριαρχῶν καὶ τῆς περὶ αὐτοὺς Ἐνδημούσης Συνόδου, ἡ ἐπιτροπὴ τῶν ὀποίων εἰς ὄρισμένης ἐποχᾶς ἐκάλυψε τὸν γεωγραφικὸν χῶρον ἀπὸ Ἀφρικῆς μέχρι Βορείου Ρωσίας καὶ ἀπὸ Διουβανίας μέχρι τοῦ βόθου τῆς Ἀνατολῆς». Ἐν κατακλείδι ἐπιλέγει: «Ἐκτὸς τοῦ θαυμασμοῦ ἡμῶν, ἀποτίομεν διὰ τῶν ὀλιγίστων τούτων λέξεων ἡμῶν, τὸν φόρον τιμῆς πρὸς τὴν ἀμίμητον οἰκονομίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, δικαιοσύνης πλήρως τὸν τίτλον τῆς Οἰκουμενικότητος καὶ τὸν χαρακτηρισμὸν αὐτοῦ ὡς καρδίας τῆς Ὁρθοδοξίας. Εἶδομεν εἰς αὐτὸν τὴν συνέχειαν τῆς ἐξόχου διπλωματίας τοῦ Ἀνατολικοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους, βεβαπτισμένης εἰς τὴν Χριστιανικὴν ἐμπειρίαν καὶ ἐμπειροπλουτισμένης ἀπὸ τὴν πείραν τῶν δυσκολιῶν ἐν τῷ Χριστιανισμῷ».

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κορίνθου Παντελεήμων εἶναι εἰς τῶν εὐρυτέρων μορφώσεως Ἑλλήνων Ἱεραρχῶν. Ἐπὶ τριετίαν διηύρυνε τὰς σπουδὰς του ἐν Ἀγγλίᾳ. Εἶναι δόκιμος συγγραφεὺς, συγγραφέας πλεῖστα ἔργα ἀντιρρητικῶ ἰδία περιεχομένου κ.ἄ. Διεκρίθη δὲ διὰ τὴν πολυσχιδῆ του ἐκκλησιαστικὴν καὶ ἐθνικὴν δράσιν, μάλιστα κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ τελευταίου παγκοσμίου πολέμου. Οἱ λόγοι μου ἔστωσαν ἐλαχίστη ἀναγνώρισις ἐν τῇ ἐπίσημῳ αἰθούσῃ τῆς Ἀκαδημίας τῶν πολλῶν αὐτοῦ ἐκκλησιαστικο-κανονικῶν ἐπιτευγμάτων, ὧν ἐπιστεφίς εἶναι τὰ δύο ἔργα του: 1) Κλεις τῶν ἱερῶν Κανόνων καὶ 2) Κλεις Ὁρθοδόξων Κανονικῶν Διατάξεων.

Ὅτῳ εὐχῆς ἔργον, ἂν ἐπιτυχάνετο εἰς τὸ μέλλον ἢ συγκέντρωσις ὑπὸ εἰδικῶ καὶ ἐκδοσις τῶν Ὁρθοδόξων Κανονικῶν Διατάξεων, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν εἰσαγωγικῶν ὑποδείξεων τοῦ ἔργου τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Κορίνθου.

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΙΟΝΗΣ

Peter Meinhold, Studien zu Ignatius von Antiochien. (Veröffentlichungen des Instituts für Europäische Geschichte Mainz, Bd 97, Abteilung für Abendländische Religionsgeschichte, herausgegeben von Peter Meinhold). Wiesbaden 1979, σελ. XII-86.

Εἰς τὸν ἀνὰ χεῖρας τόμον τὸν ἀφιερωμένον ἀπὸ τὸν συγγραφέα εἰς τοὺς ἐν Ἑλλάδι φίλους του κ.κ. Κωνσταντῖνον Μπόννην — Νικόλαον Π. Μπρατσιώτην — Ἰωάννην Ν. Καρμίρην—Γεράσιμον Κουιδάρην — Νικολίτσα Γεωργοπούλου-Νικολακάκου — Νίκον Ἀ. Νησιώτην — Κωνσταντῖνον Βλάχον, περιλαμβάνονται μελέται ἢ ἐκθέσεις, αἱ ὅποια προσφέρουν ἀξιόλογον συμβολὴν εἰς τὸ θέμα τοῦ θεοφόρου Ἰγνατίου «περὶ τοῦ ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος» καὶ ἀναφέρονται εἰς τὰ ἐξῆς θέματα: α') Ἐπίσκοπος-πνευματικὸς -μάρτυς, ἀπὸ τὴν ἐξήγησιν τῶν αὐτομαρτυριῶν τοῦ Ἰγνατίου Ἀντιοχείας (σ. 1-18)· β') Ἐπίσκοποι σιωπῶντες. Αἱ ἀντιθέσεις ἐν ταῖς μικρασιατικαῖς ἐκκλησίαις κατὰ τὰς Ἐπιστολάς τοῦ Ἰγνατίου (σ. 19-36)· γ') Αἱ ἱστορικο-θεολογικαὶ ἀντιλήψεις τοῦ Ἰγνατίου Ἀντιοχείας (σ. 37-47)· δ') Ἡ χριστολογία καὶ ἡ παρθενογέννησις κατὰ τὸν Ἰγνάτιον Ἀντιοχείας (σ. 47-56)· ε) Ἡ θεωρία τοῦ Ἰγνατίου Ἀντιοχείας περὶ τῆς Ἐκκλησίας (σ. 57-66)· καὶ ε') Ἡ ἠθικὴ τοῦ Ἰγνατίου Ἀντιοχείας (σ. 67-77).

Πρέπει ὅμως νὰ δεχθῶμεν μὲ ἐπιφύλαξιν τὰς γνώμας τοῦ Συγγραφέως περὶ τοῦ ζητήματος τῆς «μοναρχικῆς ἐπισκοπῆς» τοῦ Ἰγνατίου καί, κατὰ συνέπειαν, καὶ τὰς ἀπόψεις ὡς πρὸς τὴν ἐκκλησιολογίαν αὐτοῦ. Διότι εἴμεθα πεπεισμένοι ὅτι ὁ ἅγιος Ἰγνάτιος δὲν ἐνδιαφέρεται νὰ εἰσαγάγῃ «καινοτομίας» εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλ' ὁ ἀποστολικὸς οὗτος πατήρ στρέφεται ἐναντίον αἰρετικῶν τινῶν καὶ μεριμνᾷ νὰ διαφυλάξῃ ἀκαταμάχητον τὴν ἀποστολικὴν παράδοσιν καὶ νὰ ἰσχυροποιήσῃ τὴν ἐκκλησιαστικὴν συνείδησιν εἰς τὴν πίστιν τῆς μᾶς, ἁγίας, καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας.

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

Π. Β. Πάσχοϋ, Ρωμανὸς ὁ Μελωδὸς καὶ ἅγιος Παντελεήμων, Ἀθήναι 1979 (ἀνάτυπον ἐκ τοῦ περιοδικοῦ «Ἐφημέριος»), σελ. 68.

Ἱστορικοφιλολογικὴ μελέτη, ἀναφερομένη εἰς τε τὸν ἅγιον Παντελεήμονα καὶ τὸν ἅγιον Ρωμανὸν τὸν Μελωδόν, τὸν πρίγκιπα τῶν ὕμνογράφων τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας, τοῦ ὁποῦ ὁ ὕμνος εἰς τὸν ἅγ. Παντελεήμονα, δημοσιεύεται καὶ ἀναλύεται ἐνταῦθα. Προηγούνται ὕμναγιολογικὰ εἰσαγωγικὰ πρὸς καλυτέραν κατανοήσιν τοῦ ὕμνου, μετὰ γνώσεως καὶ ἀγάπης συντεταγμένα.

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

Τοῦ αὐτοῦ, «Σῳφρων μεμηνῶς» (ὕμναγιολογικὰ εἰς ἅγιον Νεκτᾶριον τὸν Καρεώτην μετὰ τοῦ Βίου καὶ τῆς Ἀκολουθίας αὐτοῦ τὸ πρῶτον νῦν ἐκδιδομένου), Ἀθήναι 1979, σελ. 54 (ἀνάτ. ἐκ τοῦ Α' τόμου τοῦ περιοδικοῦ «ΔΙΠΤΥΧΑ» τῆς «Ἐταιρείας Βυζαντινῶν καὶ Μεταβυζαντινῶν Μελετῶν»).

Πρώτη ἐκδοσις (editio princeps) τοῦ τε Βίου καὶ τῆς Ἀκολουθίας ἐνὸς ἐκ τῶν ἐλάχιστων γνωστῶν Ἀγιορειτῶν ὁσίων, ἦτοι τοῦ ὁσίου Νεκταρίου τοῦ Καρεώτου. Ἡ ἐκδοσις τῶν σημαντικῶν τούτων κειμένων ἀποτελεῖ συμβολὴν εἰς τὴν γνῶσιν τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς πνευματικῆς ἱστορίας τῶν ὀρθόδοξων Βαλκανικῶν χωρῶν κατὰ τὸν ἐ' αἰ., ἔχουσῶν —ὡς λέγει εἰς τὰ Προλεγόμενα ὁ κ. Πάσχος— κοινὸν ἐχθρὸν τὸν βάρβαρον ἀσιάτην καὶ κοινὸν καταφύγιον τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν καὶ τὴν πνευματικὴν του ἀκρό-

πολιν, ἦτοι τὸ "Ἅγιον Ὄρος". Ἀξία ἰδιαιτέρας προσοχῆς ἡ ἔκδοσις τῆς Ἀκολουθίας δολκλήρου βάσει τῶν βυζαντινῶν ποιητικῶν μέτρων καὶ τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς.

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΙΟΝΗΣ

Νικολάου Π. Βασιλειάδης, Ἐθνομάρτυρες τοῦ Κυπριακοῦ Ἔπους 1955-1959, Ἀθήναι 1979, σ. 298, ἔκδ. 3η.

1. Συγκλονιστικὸν βιβλίον, περιγράφον τὸ «μεγάλον ἔπος τοῦ 1955-1959 ποῦ ἦταν δημιουργία κυρίως τῶν νέων τῆς Ἑλληνικῆς Κύπρου». Τὸ νὰ ἀναλύσω τὸ ἔργον, θεωρῶ ἔχι ἀπαραίτητον. Καὶ ὁ τίτλος καὶ μόνον εἰσάγει τὸν μέλλοντα νὰ λάβῃ εἰς χεῖράς του τὸ ἔργον εἰς τὸ πράγματι μέγα καὶ ἔνδοξον Ἔπος τῆς ἄχρι σήμερον ἀγωνιζομένης Κύπρου ὑπὲρ τῆς Ἐλευθερίας καὶ ἀνεξαρτησίας τῆς. Πόση ἦτο ἡ ἐντύπωσις εἰς τὴν λαϊκὴν ψυχὴν ἐκ τοῦ ἔργου, ἀποδεικνύει ἡ εἰς τρίτην ἔκδοσιν παρουσίασις τούτου. Καὶ ὁ γράφων τὰς γραμμὰς ταύτας ἠσθάνθη πράγματι ἐθνικὴν ὑπερηφάνειαν καὶ συγκίνησιν ἐξ αὐτοῦ.

Ὁ κ. Βασιλειάδης εἶναι δόκιμος συγγραφεὺς. Μὲ βαθεῖαν πίστιν εἰς τὴν Ὀρθοδοξίαν καὶ μὲ εὐρύτητα γνώσεων, γλωσσομαθῆς, κατορθώνει νὰ σαγηνεύῃ τὴν λαϊκὴν ψυχὴν. Εἶναι συγγραφεὺς πολλῶν ἔργων καὶ δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ δόκιμος χριστιανὸς Ἀπολογητῆς συγχρόνων προβλημάτων. Εἶναι λίαν γνωστὸς εἰς τὸ πολὺ δημόσιον, ὡς ἐκλαϊκευτῆς τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῆς Ἑλληνορθοδόξου Σκέψεως. Τὰ ἔργα του ἔχουν εὐρυτάτην διάδοσιν μετὰ τῶν εὐδιαθέτων καὶ ἀπροκαταλήπτων ἀνθρώπων. Μάλιστα τὰ ἔργα «Ἵπόμνημα εἰς τὰς Παροιμίας» καὶ «Ἵπόμνημα εἰς τὸν Ἐκκλησιαστήν», ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Ἡ. ρ. Γ. Παπαδημητρίου, ἀποτελοῦν ἀξιόλογα θεολογικὰ καὶ δὴ καὶ ἔρμηνευτικά τῆς Π.Δ. ἔργα διὰ πάντα μελετητὴν. Ὁ δραστήριος κ. Βασιλειάδης, μετὰ τῶν πολλῶν ἄλλων ἔργων, συντάσσει καὶ διευθύνει τὸ μηνιαῖον φοιτητικὸν Περιοδικὸν «Ἡ δρᾶσις μας», καλαισθητὸν, εἰκονογραφημένον καὶ μὲ ὕλην συγχρόνου προβληματισμοῦ καὶ διαφωτίσεως διὰ τοὺς Νέους καὶ μάλιστα τοὺς σπουδαστὰς τῶν Ἀνωτάτων Πανεπιστημιακῶν Σχολῶν.

Ὁ κ. Βασιλειάδης εἶναι ἀξίως ἐπαίνου καὶ διὰ τὴν ἄληθιν ἐκλαϊκευτικὴν συγγραφικὴν του δραστηριότητα ἐν Ἑλληνορθοδόξῳ πνεύματι.

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΙΟΝΗΣ

Χρήστου Σπ. Βούλγαρη, Ἵπόμνημα εἰς τὴν Πρώτην Καθολικὴν Ἐπιστολὴν τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου, Θεσσαλονίκη 1979, σελ. 276.

Ἡ ἔλλειψις ἔρμηνευτικῶν Ἵπομνημάτων εἰς τὰ βιβλία τῆς Κ. Διαθήκης τυγχάνει λίαν αἰσθητὴ παρ' ἡμῖν. Μέρος τοῦ κενοῦ αὐτοῦ ἔρχεται νὰ καλύψῃ τὸ παρὸν Ἵπόμνημα εἰς τὴν Α' Πέτρου, ὅπερ συνετάγη κατὰ τὰ πρότυπα τῶν συγχρόνων Ἵπομνημάτων εἰς τὴν Κ.Δ.

Τοῦ ἔρμηνευτικοῦ Ἵπομνηματος προτάσσεται Πρόλογος, σύντομος βιογραφία τοῦ ἀποστόλου Πέτρου καὶ μακρὰ Εἰσαγωγή, εἰς τὴν ὁποίαν ἐξετάζονται ἐνδελεχῶς πάντα τὰ συναφῆ προβλήματα τῆς ἐπιστολῆς μετὰ κριτικῆς τῶν θέσεων τῆς φιλελευθέρας ἐρεῦνης, δι' ὧν ἐπεχειρήθη νὰ κλονισθῇ ὁ χαρακτήρ καὶ ἡ θέσις τῆς ἐπιστολῆς εἰς τὸν Κανόνα τῆς Κ.Δ. Οὕτω π.χ. ἐξετάζονται α') ἡ χειρόγραφος παράδοσις τοῦ κειμένου τῆς ἐπιστολῆς· β') ἡ γνησιότης ταύτης, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐξωτερικῶν καὶ ἐσωτερικῶν μαρτυριῶν· γ') ἡ ἐνότης καὶ ἡ ἀκεραΐωτος αὐτῆς· δ') ἡ δομὴ, τὸ περιεχόμενον καὶ ὁ σκοπὸς τῆς συγγραφῆς· ε') ὁ τόπος καὶ ὁ χρόνος συγγραφῆς· στ') οἱ παραλήπται αὐτῆς καὶ ζ') ἡ ἱστορία τῆς ἔρμηνεύσεως

της επιστολής, από της αρχαίας εποχής μέχρι των ημερών ημών. Ἐκ τῶν νεωτέρων χρόνων παρατίθενται τὰ κυριώτερα Ὑπομνήματα καὶ αἱ εἰδικαὶ μελέται καὶ μονογραφαίαι.

Εἰς τὸ ἐρμηνευτικὸν Ὑπόμνημα γίνεται πλήρης φιλολογικὴ, ἱστορικὴ, ἐννοιολογικὴ καὶ θεολογικὴ ἀνάπτυξις τῶν λέξεων, ὄρων, ἐκφράσεων καὶ ἰδεῶν, ὡς καὶ συζήτησις ἐπὶ τῶν κυριωτέρων παραλλαγῶν τοῦ κειμένου, ἐνίοτε δὲ καὶ ἀποκατάστασις αὐτοῦ, δι' ὧν πάντων διαφωτίζεται τὸ περιεχόμενον τῆς ἐπιστολῆς. Ἐνταῦθα ἐλήφθησαν σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν πᾶσαι αἱ μέχρις ἡμῶν διασωθεῖσαι ἐρμηνεῖαι τῶν ἱερῶν πατέρων καὶ ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων, ὡς καὶ αἱ ἀξιολογώτεραι καὶ ἀντιπροσωπευτικώτεραι ἐκ τῶν συγχρόνων.

Τὸ κείμενον τῆς ἐπιστολῆς, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐστηρίχθη τὸ παρὸν Ὑπόμνημα, ἐλήφθη ἐκ τῆς κριτικῆς ἐκδόσεως «The Greek New Testament» ὑπὸ Κ. Aland, Μ. Black, C. M. Martini, Β. M. Metzger καὶ Α. Wikgren, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Institute for New Testament Textual Research, ἔκδ. β', 1968.

Ἡ παράθεσις παραρτημάτων εὐρυτέρας ἀναπτύξεως διαφόρων θεμάτων, ἰδεῶν, ἐκφράσεων ἢ περικοπῶν εἰς τὸ τέλος τοῦ Ὑπομνήματος ἀπεφεύχθη σκοπίμως διὰ νὰ μὴ ἀπομακρύνεται ὁ ἀναγνώστης ἐκ τῆς ὅλης συναφείας καὶ διὰ νὰ μὴ καταλύεται ἡ ἔννοια τοῦ συνόλου. Ἀντιθέτως τὰ θέματα ταῦτα ἀνεπτύχθησαν ἐκτενῶς εἰς τὸν οἰκίον τόπον, διατηρηθείσης οὕτω τῆς συνδέσεως αὐτῶν πρὸς τε τὰ προηγούμενα καὶ τὰ ἐπόμενα.

Ἐν τέλει παρατίθεται καὶ ἡ ἐκτὸς τῶν ὑπομνημάτων καὶ εἰδικῶν μελετῶν καὶ μονογραφῶν ἐπὶ τῆς Α' Πέτρου χρησιμοποιηθεῖσα βιβλιογραφία.

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

Ἐπιτομαὶ ἐγγράφων τοῦ Φόρειν Ὁφφισ περὶ τῆς περιόδου τῆς Ἀντιβασιλείας (1833-1835).

Ἐἶχον τὴν τιμὴν νὰ παρουσιάσω εἰς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν (28 Φεβρουαρίου 1980) τὸ ἔργον τῶν κ. Φιλίππου Γλύτση, κ. Χρήστου Λούκου καὶ δ. Ἐλένης Μπελιᾶ: «Ἐπιτομαὶ Ἐγγράφων τοῦ Βρετανικοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν (Γενικὴ Ἀλληλογραφία) Ἑλλάς (Foreign Office 32), τόμος Β', F.O. 32, Φάκελοι 35-36, 1833-1835», Ἀθῆναι 1979 (δημοσίευμα ὑπ' ἀρ. 9 εἰς τὴν σειρὰν «Μνημεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας»).

Ὁ τόμος Α' τοῦ ὡς ἄνω ἔργου, ὁ ὁποῖος ἐξεδόθη τὸ 1975 ὑπὸ τοῦ Κέντρου Ἑρευνῆς τῆς Ἱστορίας τοῦ Νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, καλύπτει τὴν περίοδον 1827-1832, ἀποτελεῖται ἐκ σελίδων 1124, ἔχει δὲ συντάκτας τὸν Διευθυντὴν τοῦ Κέντρου κ. Ἐλευθέριον Πρεβελάκη καὶ τὸν συνταξιούχον Γυμνασιάρχην κ. Φίλιππον Γλύτσην.

Τὰς ἐπιτομάς τοῦ τόμου Β' συνέταξαν ὁ κ. Φίλιππος Γλύτσης καὶ ἐκ τοῦ ἐπιστημονικοῦ προσωπικοῦ τοῦ Κέντρου ὁ κ. Χρήστος Λούκος καὶ ἡ δ. Ἐλένη Μπελιᾶ, ὑπὸ τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ κ. Ἐλευθερίου Πρεβελάκη. Ὁ τόμος οὗτος ἀποτελεῖται ἐξ 844 σελίδων τετάρτου σχήματος καὶ περιλαμβάνει ἐπιτομάς 1825 ἐγγράφων, ἤτοι 10.000 περίπου σελίδων. Τὰ ἔγγραφα ταῦτα, ἀδημοσίευτα κατὰ 95% περίπου, προέρχονται κυρίως μὲν ἐκ τοῦ ἀρχείου τῆς κεντρικῆς ὑπηρεσίας τοῦ Foreign Office, καὶ εἰδικώτερον ἐκ τῶν φακέλων 35-36 τῆς σειρᾶς Greece, ἣτις φέρει τὴν ἀρχαιακὴν ἔνδειξιν F.O. 32, συμπληρωματικῶς δὲ ἐκ τοῦ ἀρχείου τῆς ἐν Ἑλλάδι Βρετανικῆς Πρεσβείας, τὸ ὁποῖον φέρει τὴν ἀρχαιακὴν ἔνδειξιν F.O. 286.

Τὰ ἔγγραφα εἰς τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται αἱ ἐπιτομαὶ τοῦ τόμου Β' καλύπτουν τὴν περίοδον 1833-1835 καὶ παρέχουν πληροφορίας ἀφορώσας εἰς τὴν διαμόρφωσιν καὶ ἐφαρμογὴν τῆς βρετανικῆς πολιτικῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἀνατολικὴν Μεσόγειον γενικώτερον, τὸν ἀνταγωνισμὸν τῶν μεγάλων δυνάμεων διὰ τὴν ἐξασφάλισιν ἐπιρροῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὰ μέτρα τῆς Ἀντιβασιλείας διὰ τὴν ὀργάνωσιν τῆς χώρας, τὰς διαμάχας εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ἀντιβασιλείας, τὴν χάραξιν τῶν ἑλληνικῶν συνόρων καὶ τὴν σύνταξιν τοῦ σχετικοῦ

χάρτου, τὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν τῆς Ἑλλάδος, τὴν ἐμπορικὴν καὶ ναυτιλιακὴν κίνησιν εἰς Πάτρας καὶ Σύρον, τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ αὐτοκεφάλου τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, τὴν ληστείαν κ.λπ. Ἡ ἔμφασις, ὡς εἶναι εὐνόητον, δίδεται εἰς τὰ πολιτικὰ καὶ διπλωματικὰ θέματα. Ὑπάρχει, ἐν τούτοις, καὶ πλῆθος πληροφοριῶν διὰ τὸ σύνολον τῆς νεοελληνικῆς πραγματικότητος κατὰ τὴν κρίσιμον περίοδον τῆς συγκροτήσεως τῆς Ἑλλάδος εἰς κράτος.

Ὁ ἐρευνητὴς δύναται εὐκόλως νὰ ἐντοπίσῃ τὰς πληροφορίας αἱ ὁποῖαι τὸν ἐνδιαφέρουν μὲ τὴν βοήθειαν τῶν τριῶν εὑρετηρίων τοῦ τόμου, ἀποτελουμένων ἐξ 118 σελίδων, ἦτοι τοῦ χρονολογικοῦ εὑρετηρίου, τοῦ εὑρετηρίου ἀποστολέων καὶ παραληπτῶν καὶ κυρίως τοῦ ἀλφαριθμητικοῦ εὑρετηρίου, τὸ ὁποῖον καλύπτει ἀναλυτικῶς τὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰς ἐπιτομὰς ὀνόματα καὶ θέματα.

Κατὰ τὴν σύνταξιν, συσχετισμὸν, κατάταξιν καὶ εὑρετηριασμὸν τῶν ἐπιτομῶν τοῦ παρόντος τόμου, ἠκολούθηθ' ἡ μέθοδος ἡ χρησιμοποιηθεῖσα εἰς τὸν πρῶτον τόμον, ἐξασφαλισθεῖσης οὕτω τῆς συνεπειᾶς ἧτις εἶναι ἀπαραίτητος εἰς τοιαύτης φύσεως ἔργα. Ἐκάστη ἐπιτομὴ, πλὴν τοῦ ἀριθμοῦ αὐτῆς καὶ τῆς παραπομπῆς εἰς τὸ ἀρχεῖον καὶ τὸν φάκελον ὅπου εὐρίσκειται τὸ ἔγγραφο, εἰς τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται, περιλαμβάνει: τὴν χρονολογίαν τοῦ ἐγγράφου, τὸ ὄνομα τοῦ ἀποστολέως καὶ τοῦ παραλήπτου αὐτοῦ, παραπομπὴν εἰς τὸ ἔγγραφο εἰς τὸ ὁποῖον τυχὸν εἶναι τοῦτο συνημμένον, καὶ εἰς τὰ ἔγγραφα τὰ ὁποῖα τυχὸν εἶναι συνημμένα εἰς αὐτό, παραπομπὴν εἰς τὸ ἐντυπον ὅπου ἔγγραφοῦν τι ἔχει τυχὸν δημοσιευθῆ, τέλος δὲ οὐσιώδη περίληψιν τοῦ περιεχομένου του.

Ὡς ἀνέφερα προκειμένον περὶ τοῦ τόμου Α', ὅτε (τὸ 1975) τὸν παρουσίασα εἰς τὴν Ἀκαδημίαν, αἱ ἐπιτομαὶ δὲν ἀποτελοῦν ἀπλᾶς περιλήψεις ἐγγράφων ἐπιλεγέντων κατὰ τὴν κρίσιν τῶν ἐκδοτῶν, ἀλλὰ συμπύκνωσιν τοῦ συνόλου δεδομένης ἀρχαιακῆς ἐνότητος. Τὸ στοιχεῖον τοῦτο, ὡς καὶ ἡ ἀκολουθουμένη μέθοδος παρουσιάσεως τῶν ἐπιτομῶν καθιστοῦν τὸ ἔργον ἀφ' ἑνὸς μὲν σπουδαῖον αὐτοτελὲς βοήθημα διὰ τὸν μελετητὴν τῆς περιόδου καὶ τῶν θεμάτων τὰ ὁποῖα καλύπτει, ἀφ' ἑτέρου δὲ πολῦτιμον ὀδηγὸν διὰ τὸν ἐπιθυμοῦντα νὰ διεξαγάγῃ περαιτέρω ἔρευναν ἐπὶ εἰδικοῦ τινος θέματος εἴτε εἰς Λονδίνον, εἰς αὐτὸ τοῦτο τὸ ἀρχεῖον τοῦ Foreign Office, εἴτε εἰς τὸ Κέντρον Ἐρεῦνης τῆς Ἱστορίας τοῦ Νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ, ὅπου εὐρίσκονται μικροταινίαι τῶν ἐγγράφων τοῦ ἀρχείου τούτου.

Ὁ τόμος Γ' τῶν Ἐπιτομῶν, ἡ σύνταξις τῶν ὁποίων ἔχει σχεδὸν ὀλοκληρωθῆ, θὰ καλύψῃ τὴν περίοδον 1836-1837, τὸ ἅλον δὲ ἔργον, τὸ ὁποῖον, ὡς προβλέπεται, θὰ ἀποτελεσθῆ ἐξ 25-30 τόμων, θὰ ἀναφέρεται εἰς τὰ ἔτη 1827-1905.

Πρέπει νὰ προστεθῆ ὅτι τὸ ἐν λόγῳ ἔργον ἀποτελεῖ τμήμα εὐρύτερου προγράμματος τοῦ Κέντρου. Τὸ πρόγραμμα τοῦτο περιλαμβάνει τὴν μικροφωτογράφησιν ξένων ἀρχείων μὲ ὕλικὸν ἀφορῶν εἰς τὸν Νεώτερον Ἑλληνισμὸν καὶ τὴν παρουσίαν τοῦ ὕλικου τούτου διὰ δημοσιεύσεως ἐγγράφων in extenso, διὰ ἐπιτομῶν ἢ διὰ περιγραφικῶν καταλόγων. In extenso π.χ. θὰ δημοσιευθοῦν αἱ ἐκθέσεις τοῦ ἐν Πρεβέξῃ Γενικοῦ Προξένου τῆς Μεγάλης Βρετανίας William Meyer τῆς περιόδου 1819-1832, αἱ ὁποῖαι περιέχουν ἐξαιρετικῆς σημασίας πληροφορίας διὰ τὸν Ἀγῶνα τοῦ 1821. Ἡ προετοιμασία τῆς ἐκδόσεως εὐρίσκειται εἰς λίαν προκεχωρημένον στάδιον.

Τεράστιον εἶναι τὸ ὕλικόν τὸ ὁποῖον ἔχει ἤδη μικροφωτογραφηθῆ ὑπὸ τοῦ Κέντρου ἐκ τῶν ἀρχείων τῶν ὑπουργείων τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Μεγάλης Βρετανίας, τῆς Γαλλίας, τῆς Αὐστρίας, τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ὡς καὶ ἐκ τῶν ἀρχείων τῶν Ἰταλικῶν καὶ τῶν γερμανικῶν ἐνόπλων δυνάμεων αἱ ὁποῖαι ἔδρασαν εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὰ ἔτη 1940-1944. Τὸ ὕλικόν τοῦτο, συστηματικῶς καταταχθέν, καταλογωγραφηθὲν καὶ εὑρετηριασθέν, ἔχει ἤδη προκαλεῖται τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἐρευνητῶν, Ἑλλήνων καὶ ξένων, ἰδίως τῶν ἀσχολουμένων μὲ τὴν σύνταξιν διδακτορικῶν διατριβῶν.

ΔΙΟΝ. Α. ΖΑΚΥΘΗΝΟΣ

Γερασίου-Χρυσοστόμου Σ. Ζαφείρη, Μητροπολίτου Γαρυδικίου (ἕν Περιστερίου), *Τὰ Προευαγγελικά Κείμενα. Ἡ μαρτυρία τῶν Πατέρων περὶ τῆς ἀρχικῆς μορφῆς τῆς Εὐαγγελικῆς Παραδόσεως καὶ ἡ ἀξία τῶν Πατερικῶν βιβλικῶν παραθέσεων*, Ἀθήναι 1979, σελ. 465 (Ἐναίσιμος ἐπὶ διδακτορικῆ διατριβῇ ὑποβληθεῖσα εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν).

Ἡ παρούσα διατριβὴ εἶναι προϊόν μακροχρονίου σοβαροῦ καὶ λίαν ἐμπεριστατωμένης ἐνασχολήσεως τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου κ. Χρυσοστόμου περὶ τὰ θέματα καὶ τὰ προβλήματα τῆς συγχρόνου ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης τοῦ κειμένου τῶν Εὐαγγελίων, καὶ ὁλοκλήρου τῆς Καινῆς Διαθήκης γενικώτερον. Ὁ σεβασμιώτατος Περιστερίου εἶναι ἤδη ἀπὸ μακροῦ γνωστός εἰς τὸ εὐρύτατον διεθνὲς ἐπιστημονικὸν κοινὸν ὡς εἰδικὸς ἐρευνητὴς τῶν προβλημάτων τῶν Εὐαγγελίων καὶ τῆς ἱστορίας τοῦ κειμένου τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἰδίᾳ διὰ τῶν δύο ὡς κατωτέρω ἀξιολογωτάτων διατριβῶν του. Ἦτοι : α) διὰ τῆς ἐναίσιμου ἐπὶ διδακτορικῆ διατριβῆς του «*Le Texte du Discours sur la Montagne en Matthieu 5,1-7, 25 dans les écrits de Clément d' Alexandrie*, Athènes 1975, σελ. 176», τῆς ἐγκριθείσης ὑπὸ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Στρασβούργου· καὶ β) διὰ τῆς ἐπὶ Ἑφημερίᾳ διατριβῆς του «*Le Texte de l'Évangile selon Saint Matthieu d'après les citations de Clément d' Alexandrie comparées aux citations des Pères et des Théologiens Grecs du IIe au XVe siècle*, Gembloux 1974, σελ. 1128», τῆς ἐγκριθείσης ὑπὸ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Στρασβούργου. Τὸν σεβασμιώτατον Περιστερίου κατέστησαν ὡσαύτως γνωστὸν ἀφ' ἑνὸς ἡ ἀκαδημαϊκὴ σταδιοδρομία του καὶ τὸ διδακτικὸν του ἔργον, α) εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Τιμίου Σταυροῦ τῆς Βοστώνης (1971-1972), β) εἰς τὸ «*Ecumenical Institute for Advanced Theological Studies*» Ταντουρ-Ἱεροσολύμων, (1972-1974), ἔνθα ὑπηρέτησε καὶ ὡς Ἀντιπρύτανης, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ συμμετοχὴ του εἰς διάφορα διεθνή ἐπιστημονικὰ καὶ διεκκλησιαστικὰ συνέδρια.

Ἡ παρουσιαζομένη ἐνταῦθα ἐναίσιμος διατριβὴ τοῦ σεβασμιωτάτου Περιστερίου, ἡ ἀναφερομένη εἰς *Τὰ Προευαγγελικά Κείμενα* ἐκφράζει λίαν ἐπαρκῶς τὸν μέγαν κόπον, τὰς μακρὰς προσπάθειάς, ὡς καὶ τὰς πολλὰς ἐπιστημονικὰς ἱκανότητάς αὐτοῦ, διὰ τὴν πράγματι ἄνετον πλέον ἐνασχόλησίν του καὶ περὶ τὰ δυσκολώτερα τῶν προβλημάτων τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης τῆς Καινῆς Διαθήκης. Τὸ θέμα τῆς διατριβῆς ταύτης ἀνήκει εἰς τὰ πλαίσια τριῶν ἐκ τῶν δυσκολωτέρων, καθ' ὃ καὶ διασταυρουμένων, τομέων τῆς ἐπιστήμης τῆς Καινῆς Διαθήκης· τουτέστιν α) τῶν πηγῶν τῶν κανονικῶν Εὐαγγελίων, β) τῆς ἱστορίας τοῦ κειμένου αὐτῶν καὶ γ) τῆς κριτικῆς τοῦ κειμένου τῆς Καινῆς Διαθήκης. Ἡ ὅλη διαπραγμάτευσις τοῦ θέματος τῆς διατριβῆς παρουσιάζεται εἰς δύο μέρη. Εἰς τὸ πρῶτον τούτων ἐξετάζεται ἡ ἀξία τῶν Πατερικῶν παραθέσεων, ὡς καὶ ἡ μαρτυρία αὐτῶν περὶ τοῦ προευαγγελικοῦ καὶ προαναθεωρητικοῦ κειμένου (σελ. 1-105). Εἰς τὸ δευτέρον μέρος παρουσιάζονται μερικῶς «Πατερικαὶ ἐνδείξεις περὶ τῆς ὑπάρξεως προευαγγελικῶν κειμένων» (σελ. 109-345). Τὴν διατριβὴν κατακλείου ἀνακεφαλαίωσις τῶν συμπερασμάτων αὐτῆς, ἑλληνιστί (σελ. 346-369) καὶ ἀγγλιστί (σελ. 380-391), ἐκτενὴς κατάλογος τῆς σχετικῆς πρὸς τὸ θέμα βιβλιογραφίας (σελ. 392-440), ὡς καὶ πλήρες εὐρετήριο «ἐδαφίων τῆς τε Ἀγίας Γραφῆς καὶ τῆς Πατερικῆς Γραμματείας» (σελ. 441-460).

Ὁ σεβασμιώτατος συγγραφεὺς ἀναπτύσσει μεθοδικῶς τὸ Α' μέρος τῆς διατριβῆς του εἰς τρία κεφάλαια. Δι' αὐτῶν δὲ ἐρευνᾷ κριτικῶς καὶ μετὰ λεπτῆς ὀξυδερκειᾶς τὸ θέμα του εἰς βάθος καὶ πλάτος ἐξαιρῶν τρία τινά. 1) Τὴν συμβολὴν τῶν Πατερικῶν παραθέσεων εἰς τὴν ἄχρι τοῦδε ἔρευναν τῆς κριτικῆς τοῦ κειμένου τῆς Καινῆς Διαθήκης, ὡς καὶ τὴν, παρὰ πᾶσαν δυσκολίαν διακρίσεως τῆς ἀρχικῆς μορφῆς αὐτῶν, πλήρη εἰκόνα τῶν δυνατῶν περιπτώσεων ἀξιοποιήσεως τῶν παραθέσεων τούτων (σελ. 19-40). 2) Τὴν ἀξίαν αὐτῶν διὰ τὴν διαπί-

στωσιν τῆς ὑπάρξεως προευαγγελικοῦ καὶ προαναθεωρητικοῦ κειμένου, μαρτυρουμένου καὶ ὑπὸ τε τῆς λατρείας, τῆς κατηχήσεως, ὡς καὶ ὑπὸ τῆς καθόλου ζωῆς τῆς πρώτης Ἐκκλησίας (σελ. 41-66). 3) Τὴν διὰ τῆς συγχρόνου ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης παρεχομένην καθαρὰν, κατὰ τὸ δυνατόν, εἰκόνα τοῦ προευαγγελικοῦ κειμένου, καὶ δὴ ὡς ἐκφράσεως αὐτῆς ταύτης τῆς καθαρᾶς ἱστορικῆς εὐαγγελικῆς παραδόσεως τῆς Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας (σελ. 67-107).

Εἰς τὸ τρίτον κεφάλαιον παρουσιάζονται λίαν πρωτότυποι ἐκτιμήσεις τῶν παρεχομένων στοιχείων τῆς ἱστορικῆς παραδόσεως, τὴν ἀφετηρίαν τῆς ἐπισημάνσεως τῶν ὁποίων παρέχει ἡ ἀρχὴ τοῦ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγελίου (1,1), διὰ τῆς πληροφορίας του περὶ ὑπάρξεως πολλῶν πρὸ αὐτοῦ γραπτῶν εὐαγγελικῶν διηγήσεων, τὸν χαρακτήρα τῶν ὁποίων, ὁ σεβασμιώτατος Περιστερίου, θεωρεῖ πολεμικόν. Οὕτως ἐκτιμᾶται τὸ διακριβούμενον προευαγγελικὸν κείμενον ὡς ἀναγόμενον εἰς τὰς προσωπικὰς ἀναμνήσεις τῶν Μαθητῶν τοῦ Κυρίου καὶ ὡς συνταγὴν πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν πάσης φύσεως πνευματικῶν ἀναγκῶν τῆς καθήμεραν ζωῆς τῆς ἀρχεγόνου Ἐκκλησίας. Ἐντεῦθεν ὁ συγγραφεὺς ἐξηγεῖ καὶ τὴν πολυμορφίαν τῶν προευαγγελικῶν τούτων διηγήσεων ἕνεκα τῆς ὁποίας καὶ παρηγκωνίσθησαν αὐταὶ μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τῶν κανονικῶν Εὐαγγελίων. Ἐν συνεχείᾳ ὁ σεβασμιώτατος συγγραφεὺς ἀναφερόμενος εἰς τὰς πηγὰς τῶν κανονικῶν Εὐαγγελίων διαβλέπει προηγούμενην συστηματικὴν καὶ εὐρυτάτην χρῆσιν τῶν διηγήσεων τοῦ προευαγγελικοῦ κειμένου ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Παλαιστίνης, λ.χ. εἰς τὴν λατρείαν, τὴν κατήχησιν, τὰς πάσης φύσεως διδασχάς, τὴν ἐκ τῆς χρήσεως ταύτης τυποποίησιν τῶν διηγήσεων τούτων καὶ τὸν βαθμιαῖον περιορισμὸν των εἰς τὰς χρησιμοποιηθείσας ὑπὸ τῶν τεσσάρων Εὐαγγελιστῶν πηγὰς τῶν Εὐαγγελίων των. Κατ' αὐτόν, εἰς τὸν περιορισμὸν τοῦτον συνετέλεσεν ἀποφασιστικῶς καὶ ὁ καθορισμὸς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ὡς τῆς ἐπίσημου γλώσσης τῆς Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας. Περαιτέρω ὁ συγγραφεὺς προσπαθεῖ ἐπιτυχῶς νὰ παρακολουθήσῃ τὸ πρᾶγματι πλούσιον προσνοητικὸν καὶ προευαγγελικὸν ὕλικόν τῆς Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας εἰς τὰ κείμενα τῶν συγγραφῶν τῶν τε Ἀποστολικῶν Πατέρων καὶ τῶν Ἀπολογητῶν, ὡς καὶ τῶν λοιπῶν Ἐκκλησιαστικῶν Συγγραφῶν τῶν β' καὶ γ' μ.Χ. αἰώνων. Εἰς ταῦτα παρουσιάζεται βαινουσα παραλλήλως ἡ χρῆσις τοῦ τε προευαγγελικοῦ καὶ τοῦ εὐαγγελικοῦ κειμένου. Ἐπιστᾶται ἰδιαιτέρως ἡ προσοχὴ τῶν ἀναγνωστῶν εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου χρῆσιν, ὡς ἦτο ἐπόμενον, μόνον τοῦ προευαγγελικοῦ κειμένου, ὡς καὶ εἰς τὴν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Γαλιλαίας διαμόρφωσιν προσνοητικοῦ κειμένου ἀφορῶντος κυρίως εἰς τὰ τῆς ζωῆς τοῦ Κυρίου. Ὁ συγγραφεὺς ὑποστηρίζει ὅτι τοῦ κειμένου τούτου ἡ χρῆσις ἐκτὸς τῆς Παλαιστίνης καὶ δὴ εἰς τὰς περιοχὰς τῆς Μ. Ἀσίας ὑπῆρξε λίαν περιορισμένη, ἕνεκα τῆς εἰς αὐτὰς εὐρυτέρας χρήσεως τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου, θεωρεῖ δὲ ὡς συνέπειαν τοῦ χωρισμοῦ τῆς ἐξ Ἰουδαίων χριστιανικῆς κοινότητος τῶν Ἱεροσολύμων, ἀπὸ τῆς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ κοινότητος τῶν Ἑλληνιστῶν, τὴν δι' αὐτῶν περαιτέρω ἐπιβίωσιν τοῦ προευαγγελικοῦ κειμένου.

Εἰς τὸ Β' μέρος τῆς παρούσης διατριβῆς παρέχονται δειγματοληπτικῶς τρεῖς λίαν χαρακτηριστικαὶ περιπτώσεις προευαγγελικῶν κειμένων. Αὐταὶ ἀφοροῦν εἰς τὰ χωρία Ἰωάννου 3,3-5 καὶ 1,20-21, ὡς καὶ εἰς τὸ χωρίον τοῦ Ματθαίου 28,19β'. Τὸ μέρος τοῦτο χωρίζεται εἰς δύο κεφάλαια. Εἰς τὸ πρῶτον κεφάλαιον ἐξετάζονται ἐπαρκῶς τὰ δύο πρῶτα χωρία (σελ. 109-140), εἰς δὲ τὸ δεύτερον τὸ χωρίον τοῦ Ματθ. 28,19 β' (σελ. 141-345). Ἡ ἀσυμμετρία αὕτη τῆς ἐκθέσεως δικαιολογεῖται πλήρως ἐξ αὐτοῦ τούτου τοῦ ἀντικειμένου ἀφορτέρων τῶν κεφαλαίων. Κατ' οὐσίαν τὸ Β' μέρος τῆς ὑπὸ κρίσιν διατριβῆς ἀποτελεῖ τὴν ἔμπρακτον ἐπαλήθευσιν τῆς ἐρεύνης καὶ τῶν θέσεων τοῦ συγγραφέως, ὡς αὐταὶ παρουσιάζονται εἰς τὸ Α' μέρος τῆς ἐργασίας ταύτης.

Εἰς τὸ Α' Κεφάλαιον ἐξετάζεται συστηματικῶς καὶ πλήρως ἡ ὑπάρχουσα παράδοσις

τῶν πατερικῶν παραθέσεων ἐπὶ τῶν χωρίων Ἰω. 3,3-5 καὶ 1,20-21, προβάλλει δὲ σαφῶς δι' αὐτῆς ἢ ὑπαρξίς καθαράς προευαγγελικῆς διατυπώσεως τῶν χωρίων τούτων, διαφόρου τῆς εὐαγγελικῆς. Ἐν συνεχείᾳ διερευνᾶται ἐπισταμένως καὶ εὐστόχως ἡ προευαγγελικὴ αὕτη μορφή τῶν χωρίων τούτων.

Εἰς τὸ Β' Κεφάλαιον ἐξετάζεται μετὰ ἰδιαιτέρας ὑπομονῆς καὶ σχολαστικότητος, καὶ δὴ εἰς 23 ἐκτενεῖς καὶ λίαν ἐμπεριστατωμένας παραγράφους, ἡ ἱστορικὴ παράδοσις ὄλων τῶν γραφῶν (παραλλαγῶν) τοῦ χωρίου Ματθ. 28,19 β'. Καὶ μόνον ἡ ἀπλῆ ἀναγραφή τῶν τίτλων τῶν παραγράφων τούτων εἶναι ἱκανὴ νὰ δώσῃ εἰς τὸν ἀναγνώστην τῆς παρουσίας βιβλιοκρισίας τὴν ἑκτασιν καὶ τὴν ἀξίαν τῆς γενομένης ὑπὸ τοῦ σεβασμιωτάτου συγγραφέως ἐρεύνης ἐπὶ τοῦ τόσον βασικοῦ δι' αὐτὴν ταύτην τὴν ὑπόστασιν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ χωρίου τοῦ Ματθαίου 28,18-20. Αἱ παράγραφοι τοῦ κεφαλαίου τούτου ἔχουν ὡς ἔπεται :

- 1) Αἱ ὑπὸ τοῦ Εὐσεβίου Καισαρείας παραθέσεις τοῦ κειμένου τοῦ Ματθ. 28,18 ἐξ.
- 2) Τὰ βαπτιστικά σύμβολα τῆς ἀρχεγόνου χριστιανικῆς Ἐκκλησίας.
- 3) Αἱ πρῶται πατερικαὶ μαρτυρίαι περὶ τῆς σημερινῆς μορφῆς τοῦ Ματθ. 28,19.
- 4) Ἡ περὶ τῆς σημερινῆς μορφῆς τοῦ Ματθ. 28,19 σωπὴ τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας καὶ ἡ πρᾶξις αὐτῆς.
- 5) Ἡ μορφή τῆς πηγῆς τῶν Ματθ. 28,19 καὶ Μάρκ. 16,15-16.
- 6) Ἡ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Καισαρείας μορφή τοῦ κειμένου τοῦ Ματθ. 28,19.
- 6) Ἡ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Καισαρείας μορφή τοῦ κειμένου τοῦ Ματθ. 28,19.
- 7) Ἡ εἰς «Χριστὸν Ἰησοῦν» πίστις τῶν πρώτων Χριστιανῶν καὶ ἡ τριαδολογικὴ ὁμολογία τοῦ Ματθ. 28,19.
- 8) Ἡ ἐλληνιστικὴ κοινότης τῶν Ἱεροσολύμων καὶ τὸ Λόγιον τοῦ Ματθ. 28,19.
- 9) Ὁ Εὐσέβιος μάρτυς τῆς ἀρχικῆς μορφῆς τοῦ κειμένου τοῦ Ματθ. 28,18β'.
- 10) Ἡ ἀρχαιότης τοῦ κειμένου τοῦ Εὐσεβίου καὶ ἡ ἔννοια τῆς ἐκφράσεως «ἐν τῷ ὀνόματι μου» τοῦ ἀρχικοῦ κειμένου.
- 11) Ἀρχαιότης τοῦ κειμένου τοῦ Εὐσεβίου καὶ Ἐκκλησιαστικὴ Παράδοσις.
- 12) Ἡ ἀρχικὴ μορφή τοῦ Λογίου καὶ ἡ περὶ τριαδολογικοῦ βαπτίσματος μορφή τοῦ παραδεδεγμένου κειμένου (*Textus receptus*).
- 13) Ὁ στίχος 19β' εἶναι δημιουργημᾶ (ἐπινόησις) τῆς πρωτοχριστιανικῆς Ἐκκλησίας;
- 14) Τὸ Ματθ. 28,19β καὶ ἡ περὶ βαπτίσματος πρᾶξις τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Ἀπ. Παύλου.
- 15) Τὸ παραδεδεγμένον κείμενον τοῦ Ματθ. 28,19 καὶ ἡ φιλολογικὴ κριτικὴ.
- 16) Ἡ σημερινὴ μορφή τοῦ Ματθ. 28,19β καὶ ἡ μορφή τοῦ βαπτίσματος κατὰ τὴν μεταποστολικὴν ἐποχὴν.
- 17) Ἡ μαρτυρία τῆς διδασχῆς τῶν Ἀποστόλων περὶ τῆς χριστολογικῆς μορφῆς τοῦ βαπτίσματος.
- 18) Ἡ Ἀποκαλυπτικὴ καὶ Ἀπόκρυφος Φιλολογία καὶ ἡ ἀρχικὴ μορφή τοῦ Ματθ. 28,18β'.
- 19) Προέλευσις τοῦ Ματθ. 28,19β'.
- 20) Ἡ ἐπεξεργασμένη μορφή τοῦ Λογίου καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος.
- 21) Ματθ. 28,19β' καὶ ἡ περὶ βαπτίσματος Θεολογία τοῦ Ἀπ. Παύλου.
- 22) Ἡ μέσῳ τῆς λατρείας καὶ τῆς κατηχήσεως ἐξέλιξις τοῦ Ματθ. 28,19β'.
- 23) Κανονικότης τοῦ Ματθ. 28,19β'.

Ἡ ἐνταῦθα παρουσιαζομένη ἀπλῆ ἀναγραφή τῶν ἐπιγραφῶν μόνον ὄλων τῶν παραγράφων τοῦ τελευταίου τούτου κεφαλαίου ἐθεωρήθη ἐπιβεβλημένη πρὸς ἀποφυγὴν ἐκτενεστέρως ἀναλύσεως καὶ κρίσεως τῆς τόσον σοβαρᾶς καὶ λίαν ἐμπεριστατωμένης προσπαθείας τοῦ σεβασμιωτάτου συγγραφέως, διὰ τῆς ὁποίας, ὡς φρονούμεν, ἠρουνήθη ὀριστικῶς καὶ τελεσιδικῶς πᾶσα πλευρὰ τοῦ βασικιστάτου διὰ τε τὴν δογματικὴν διδασκαλίαν καὶ τὴν καθήμεραν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ χωρίου τούτου τῆς Καινῆς Διαθήκης. Εἰς τὴν τόσον ἐπιτυχῆ προσπάθειαν ταύτην ὁ συγγραφεὺς ἀφορμᾶται ἀπὸ τῶν σχετικῶν δεδομένων τοῦ ἱστορικοῦ Εὐσεβίου, ἐπισκόπου Καισαρείας, διότι ἐκτιμᾷ τὰ δεδομένα ταῦτα ὡς τεκμήρια τῆς εὐρύτερας χρήσεως κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Εὐσεβίου καὶ τῶν τριῶν γνωστῶν εἰς τὴν κριτικὴν τοῦ κειμένου παραλλαγῶν τοῦ χωρίου Ματθ. 28,19-20, τὰς ὁποίας καὶ θεωρεῖ ὡς προἰὸν τῆς ἀναθεωρητικῆς ἐργασίας ἐπὶ τοῦ ἁγιογραφικοῦ τούτου χωρίου. Ἡ διὰ τῶν ὡς ἀνωτέρω 23 παραγράφων ἐρευνα τοῦ χωρίου ἔχει ὡς κατάληξιν (σελ. 343-345) ἑπτὰ λίαν

ἀξιολόγους διακριβώσεις. 1) Τὴν ἀναγνώρισιν εἰς τὸ Ματθ. 28,19 ἀρχαίας εὐαγγελικῆς παραδόσεως. 2) Τὴν ὑπογράμμισιν τοῦ λειτουργικοῦ χαρακτήρος τοῦ χωρίου τούτου. 3) Τὴν ἐν αὐτῷ σύνθεσιν δύο «λογίων» τοῦ Κυρίου. 4) Τὴν πρώτην σύνταξιν αὐτοῦ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας πολὺ πρὸ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ματθαίου. 5) Τὴν συμβολὴν τῆς διδασκαλίας τῆς Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας περὶ βαπτίσματος εἰς τὴν διαδικασίαν τῆς συντάξεως ταύτης. 6) Τὴν ἐπὶ τοῦ χωρίου ἐπίδρασιν προσυνοπτικῶν ἐκθέσεων μετὰ τὴν διαμόρφωσιν τῆς πρώτης διατάξεως τῆς ἀκολουθίας τοῦ βαπτίσματος. 7) Τέλος τὴν ἐπίδρασιν τῆς βαπτισματικῆς λειτουργικῆς πράξεως τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τῆς θεολογικῆς διδασκαλίας αὐτῆς περὶ τοῦ τριαδολογικοῦ βαπτίσματος.

Δι' ὧν τῶν ἐκτεθέντων προβάλλεται ἐπαρκῶς ἡ σοβαρότης τῆς παρούσης διατριβῆς, ἡ μεγάλη ἐπιστημονικὴ ἀξία της, ἡ πρωτοτυπία της καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς ἀδιαμφισβήτητος συμβολὴ της εἰς τὴν διαφώτισιν δυσχερεστάτων προβλημάτων τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ τῆς ζωῆς τῆς ἀρχαίου Ἐκκλησίας. Ἡ συμβολὴ αὕτη ἐγκνεται εἰς τὴν ἀναγνώρισιν κυρίως τύπων προεαγγελικοῦ κειμένου («λογίων») τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ διὰ τῶν πατερικῶν παραθέσεων, εἰς τὴν ἀρχέγονον τελετουργίαν τῶν μυστηρίων τοῦ βαπτίσματος, τῆς θείας Εὐχαριστίας, εἰς τὰς βαπτιστικὰς ὁμολογίας τῆς πίστεως, εἰς τὴν κατήχησιν, τὰς διαφόρους διδασκὰς, εἰς τοὺς ὕμνους καὶ τὴν καθόλου λατρείαν τῆς πρώτης Ἐκκλησίας. Οὕτως ἐκτιμῶνται ὀρθῶς αἱ Πατερικαὶ παραθέσεις τῶν τεσσάρων πρώτων αἰώνων χωρίων τῆς Καινῆς Διαθήκης ὡς οἱ ἀρχαιότεροι μάρτυρες τῆς ζωῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ δυναμικῆς εὐαγγελικῆς παραδόσεως τῶν αὐτοπτῶν καὶ αὐτηκῶν Μαθητῶν τοῦ Κυρίου, ἐκ τῆς ὁποίας προῆλθον ἀμφότεραι αἱ πηγαὶ τῆς καθόλου διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, ἢ τε Ἀγία Γραφή καὶ ἢ Ἱερὰ Παράδοσις. Ὅθεν ἡ παρούσα διατριβὴ διαφωτίζει κατὰ τὸν πλέον ἱκανοποιητικὸν τρόπον βασικώτατα θέματα αὐτῶν τούτων τῶν πρώτων πηγῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ, διὸ καὶ ἀφορᾷ οὐχὶ μόνον εἰς τοὺς εἰδικούς ἐρευνητάς, ἀλλὰ καὶ εἰς πάντα Χριστιανὸν ἐνδιαφερόμενον νὰ γνωρίσῃ ἐγγύτερον τὰς πρώτας ἀρχὰς τῆς εἰς Χριστὸν πίστεώς του, τὴν συσκότισιν τῶν ὁποίων συστηματικῶς ἐπιδιώκουν ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ μέχρι καὶ τῆς σήμερον οἱ ἐχθροὶ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ.

Ἡ πολὺπλευρος αὕτη προσπάθεια τῆς παρούσης διατριβῆς προσλαμβάνει ὅλως ἰδιαιτέραν ἀξίαν, διότι κινεῖται μέσα εἰς τὰ πλαίσια τῆς συγχρόνου σοβαρᾶς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης, καὶ διότι ἀνταποκρίνεται εἰς τὰς ἀπαιτήσεις αὐτῆς ἀπὸ ἀπόψεως μεθόδου καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἐκτιμήσεων τῶν ἐπιστημονικῶν δεδομένων, ἀποφευγομένης ἐπιμελῶς πάσης ὑπερβολῆς ἢ αὐθιχεσίας. Ἰδιαιτέραν ἀξίαν προσλαμβάνει ἡ ὀρθόδοξος θεώρησις τῶν ἐξεταζομένων θεμάτων, διὰ τῆς ὁποίας διασφαλίζεται ἡ ἱερότης καὶ ἡ θεοπνευστία τῆς εὐαγγελικῆς παραδόσεως εἰς τὴν καθόλου ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας. Γενικώτερον ἐπιτρέπεται νὰ λεχθῇ ὅτι ἡ ἐπιστημονικὴ ἀξία τῆς παρούσης διατριβῆς εἶναι ἐφάμιλλος τῶν σοβαρωτέρων εἰς τὸ εἶδος της ἐργασιῶν τῶν πλέον διακεκριμένων ξένων ἐρευνητῶν τῆς Καινῆς Διαθήκης, διὸ καὶ ὁ συντάκτης αὐτῆς εἶναι ἀξίος παντὸς ἐπαίνου.

ΜΑΡΚΟΣ Α. ΣΙΩΤΗΣ

Christophe Senft, La première Épître de saint Paul aux Corinthiens (Commentaire du Nouveau Testament VII), Delachaux et Niestlé, Neuchâtel-Paris 1979, pp. 228.

Εἰς τὴν γνωστὴν σειρὰν «Commentaire du Nouveau Testament» (deuxième série, VII) ἐκυκλοφορήθη ὁ παρὸν τόμος, περιέχων ὑπόμνημα εἰς τὴν Α' πρὸς Κορινθίους Ἐπιστολὴν τοῦ ἀποστόλου Παύλου, συγγραφὴν ὑπὸ τοῦ διαπρεποῦς προτεστάντου καινοδιαθηκολόγου Christophe Senft, Καθηγητοῦ παρὰ τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Πανε-

πιστημίου τῆς Λωζάννης. Ὡς γνωστόν, ἡ ὡς ἄνω σειρὰ ἐκδίδεται ὑπὸ τὴν ἐποπτεῖαν διακεκριμένων ἐκπροσώπων τῆς προτεσταντικῆς θεολογίας, καθηγητῶν τῶν Πανεπιστημίων Ἑλβετίας καὶ Γαλλίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων οἱ κ. κ. Fr. Bovon, P. Bonnard, M. Bouttier, M. Carrez, M. A. Chevallier, J.-F. Collange, O. Cullmann, E. Fuchs, P. Geoltrain, F.-J. Loenhardt, P. Prigent, Ch. Senft, E. Trocmé, J. Zumstein καὶ P. Reymond.

Ὁ καθηγητὴς κ. Senft, κάτοχος τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης καὶ γνώστης τῆς παλαιότερας (ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας) καὶ νεωτέρας ἐπὶ τοῦ θέματος βιβλιογραφίας, προσφέρει εἰς τὸν σύγχρονον ἐρευνητὴν ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν ἀπλοῦν πιστὸν καὶ φίλον τῆς ἀγ. Γραφῆς, ἐν πολύτιμον ἐρμηνευτικὸν ἔργον διὰ τὴν σπουδαιότατην αὐτὴν Ἐπιστολὴν τοῦ Ἁπ. Παύλου. Μετὰ τὴν σύντομον σχετικῶς Εἰσαγωγὴν (σελ. 15-25), ἐρμηνεύεται καθ' ἐνόησιν ἡ ὅλη Ἐπιστολή, κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον: δίδεται πρῶτον ἡ ἐρμηνευομένη ἐνόησις εἰς τὴν γαλλικὴν τῆς μετάφρασιν, παρέχεται ἀκολούθως ἡ ἐκάστοτε βιβλιογραφία λεπτομερῶς καὶ εἶτα ἔπεται ἡ στίχον πρὸς στίχον ἐρμηνευτικὴ προσέγγισις τοῦ ἀγιογραφικοῦ κειμένου, συνοδευομένη ὑπὸ πλήθους χρησίων ὑποσημειώσεων.

Π. Β. ΠΑΣΧΟΣ

Ἐκδόσεις τοῦ Ἰνστιτούτου Ἀνατολικῶν Σπουδῶν τῆς Πατριαρχικῆς Βιβλιοθήκης Ἀλεξανδρείας, Ἀνάλεκτα, ἀριθ. 27, Ἐπιμελητῆς Θεόδωρος Δ. Μοσχονᾶς, Τύποις Ταχυδρόμου, Ἀλεξάνδρεια 1978, σελ. 88, εἰκ. 4

Ἀφιερῶται τῇ Α.Θ.Μ. τῷ Πάπᾳ καὶ Πατριάρχῃ κ. κ. Νικολᾶω ἐπὶ τῇ 40ετίᾳ ἀπὸ τῆς ἀφίξεως αὐτοῦ εἰς Αἴγυπτον ἐκ Κωνσταντινουπόλεως (1938).

Πίναξ Περιεχομένων:

Ἰνστιτούτον Ἀνατολικῶν Σπουδῶν τῆς Πατριαρχικῆς Βιβλιοθήκης Ἀλεξανδρείας, σ. 5.

Πατριαρχικοὶ Βιβλιοφύλακες, σ. 6.

Χρονικὰ πρὸ 40 ἐτῶν, σ. 9-19.

Ἐναῦθα ἀναδημοσιεύονται χρονικά, ἐκ τοῦ βίου τοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Νικολάου ΣΤ', λαμβανόμενα ἀπὸ τὴν «Ὁρθοδοξίαν» (1938) καὶ τὸν «Πάνταινον» (1938). Ὁ Ἀλεξανδρείας Νικόλαος ΣΤ', κατὰ κόσμον Γεώργιος Βαρελόπουλος, ἀπεφοίτησε τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης τὸν Ἰούλιον 1938, ἐξεφώνησε δὲ ἀπὸ μέρους τῶν τελειοφοίτων τοῦ ἔτους ἐκεῖνον τὸν ἀποχαιρετιστήριον κατὰ τὴν τελετὴν τῆς καθοσιώσεως τῶν τελειοδιδάκτων, εἰς τὸν ναὸν τῆς Σχολῆς, λόγον. Ἐχειροτονήθη διάκονος, ὀνομασθεὶς Νικόλαος, τὴν 16ην Ὀκτωβρίου 1938, εἰς τὸν ναὸν τῆς σχολῆς ὑπὸ τοῦ σχολάρχου Φιλαδελφείας Αἰμιλιανοῦ καὶ ἀνεχώρησεν ἀμέσως δι' Ἀλεξάνδρειαν, ὅπου καὶ ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τοῦ εἰς τὴν Ἡλιούπολιν ἱερατικοῦ φροντιστηρίου.

Καρθαγένης Παρθενίου, μητροπολίτου, Δέκα χρόνια μιᾶς ἀγωνίας καὶ ἐνὸς ἀγῶνος, σ. 21-22.

Ἡ δεκαετία τῆς πατριαρχείας τοῦ Ἀλεξανδρείας Νικολάου ΣΤ'. Ὁ τίτλος ἐνδεικτικὸς τοῦ περιεχομένου.

Τοῦ Ἀποστολοῦ, Οἱ διάλογοι, σ. 37-40.

Ὀλίγα τινὰ περὶ τοῦ διαλόγου τῆς ὀρθοδόξου καὶ τῆς ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας εὐρύτερον. Μία ἀνάλυσις-ἀξιολόγησις τῶν διαλόγων, εἰς τοὺς ὁποίους μετέχει ἡ Ὁρθοδοξία μετὰ τῶν ἄλλων χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν.

Νικοπέλεως Χρυσοστόμου, ἐπισκόπου, Μία δεκαετία πατριαρχικῆς διακονίας, σ. 23-25.

Μία σύντομος ἐξιστόρησις καὶ ἀνάλυσις τῆς α' δεκαετοῦς πατριαρχείας τοῦ Ἀλεξανδρείας Νικολάου ΣΤ' (10 Μαΐου 1968 — 10 Μαΐου 1978).

Θ ε ο δ ὠ ρ ο υ Δ. Μ ο σ χ ο ν ᾶ, Ἰωβηλαῖον δεκαετίας, σ. 26-27.

Ἡ δεκαετία τοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Νικολάου ΣΤ'. Ὁ συγγραφεὺς, ὀμιλῶν περὶ τὸν συχρῶν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ταξιδίων τοῦ πατριάρχου Νικολάου ΣΤ', λέγει:

«Μόνοι ἐκεῖνοι, οἱ ἐγκύπτοντες εἰς τὰς δέλτους τῆς ἱστορίας τῆς ἀγιοπάτης Ἐκκλησίας τῶν Ἀλεξανδρέων δύνανται νὰ ἐνοήσωσι καὶ νὰ δικαιολογήσωσι τὰ Πατριαρχικά ταξίδια τῶν 10 παρῳχημένων ἐτῶν, διότι ἐνθυμίζουσι τοὺς Πατριάρχας Ἀλεξανδρείας καὶ Ἱεροσολύμων τοῦ 16ου καὶ 17ου αἰῶνος, οἱ ὅποιοι ἐπὶ μακρὰ διαστήματα ἐταξίδευον εἰς τὰ τέσσαρα σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος, χάριν τῶν ποιμνίων των ἀναλίσκοντες ὑγιεῖαν καὶ δυνάμεις» (σ. 26-27).

Τ ο ὤ Α ὕ τ ο ὤ, Σιναϊτικά, Εὐλαβὲς μνημόσυνον δεκαετίας ἀπὸ τῆς ἐκδημίας ἀειμνήστου Ἀρχιεπισκόπου Σινᾶ, Φαράν καὶ Ραϊθόους κυροῦ Πορφυρίου τοῦ Γ' (1968-1978), σ. 28-36.

Τὸ προσκόνημα τοῦ συγγραφέως εἰς τὸ ὄρος Σινᾶ, 2-9 Δεκεμβρίου 1950. Ἀναδημοσιεύονται ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ ἔργον του «Ἐντυπώσεις ἐκ Σινᾶ», Ἀλεξάνδρεια 1951.

Τ ο ὤ Α ὕ τ ο ὤ (καὶ μετ' ἄλλων), Τρία γράμματα, Μήνυμα, σ. 41-44.

Ἀνταλλαγὴ γραμματίων ἐπὶ τῇ ἀνακηρύξει τοῦ ὁμοτίμου καθηγητοῦ τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Κωνσταντίνου Γ. Μπόνη εἰς ἀκαδημαϊκὸν (σ. 41-42). Γράμμα τοῦ πρῶην Ἀθηνῶν Ἱερωνύμου (σ. 41-43). Μήνυμα τοῦ πρωτοπρεσβυτέρου Ἀλ. Κ. Καραπαναγοπούλου (σ. 43-44).

Τ ο ὤ Α ὕ τ ο ὤ, Ἐλήφθησαν, σ. 45-47.

Βιβλιοκρισίαι, μετὰξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸ ἔργον τοῦ γράφοντος: «Οἱ οἰκουμενικοὶ Πατριάρχαι, 1860—Σήμερον, Α' τόμος, Ἱστορία, Θεσσαλονίκη 1978. (Εὐχαριστῶ θερμῶς τὸν Θεόδωρον Δ. Μοσχονᾶν διὰ τὰ καλὰ του λόγια).

Τ ο ὤ Α ὕ τ ο ὤ ("Ἄλυ Νούρ), Προφήτης Μωάμεθ πρὸς Ἡράκλειον, σ. 47-50.

Τ ο ὤ Α ὕ τ ο ὤ, ἐπιμελεία, Λεοντοπόλεως Σωφρονίου Εὐστρατιάδου, Τοποθεσίαι Ναῶν καὶ Μονῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ τοῖς προαστεῖαις, συνέχεια, σ. 51-68.

Τ ο ὤ Α ὕ τ ο ὤ (Δ. Θ. Μοσχονᾶ), Κατάλογος Χειρογράφων τῆς Πατριαρχικῆς Βιβλιοθήκης, συνέχεια, σ. 69.

Τ ο ὤ Α ὕ τ ο ὤ, Ἐκ τοῦ Ἀρχείου, σ. 70-77.

α') Πέντε Πατριάρχαι Ἀλεξανδρείας: Σωφρόνιος Δ' (1870-1899), Φώτιος (1900-1925), Μελέτιος Β' Μεταξάκης (1926-1935), Νικόλαος Ε' (1936-1939), Χριστόφορος Β' (1939-1966/7), σ. 70-74.

β') Ἐπίσκεψις τοῦ πρίγκηπος Πέτρου τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν πατριαρχικὴν βιβλιοθήκην, Πέμπτη 13 Ἰουνίου 1945, σ. 75-76.

γ') Ἀνέκδοτον περὶ Χριστοφόρου Β', σ. 76-77.

Τ ο ὤ Α ὕ τ ο ὤ (καὶ ἄλλων), Μνημόσυνον κατὰ χρέος. Ἴνστιτούτον Ἀνατολικῶν Σπουδῶν Πατριαρχικῆς Βιβλιοθήκης (1952-1977), σ. 78-80.

Τ ο ὤ Α ὕ τ ο ὤ, Ἐπιστημονικὴ ἀποστολὴ τοῦ Δ/ρος Ε. Σουλογιάννη εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, σ. 81-82.

Τ ο ὤ Α ὕ τ ο ὤ (Τρανοπούλεως Δαμασκηνοῦ), Ὁ Διακονικὸς βαθμὸς, σ. 83-85.

Τ ο ὤ Α ὕ τ ο ὤ, Ἐκλεκτὰ Κηρύγματα, Ἡλία Μηλιάτη, σ. 86.

Παραράματα, σ. 87.

Ἐκδόσεις τοῦ Ἰνστιτούτου Ἀνατολικῶν Σπουδῶν τῆς Πατριαρχικῆς Βιβλιοθήκης Ἀλεξανδρείας, Ἀνάλεκτα, ἀριθ. 28, Ἐπιμελητῆς Θ. Δ. Μοσχονᾶς, Τύποις τοῦ Ἐμπορίου, Ἀλεξάνδρεια, 1978, σελ. 97, φωτογραφίαι - εἰκόνες, 8.

Ἀφιερῶται τῇ Α.Θ.Μ. τῷ Πάπᾳ καὶ Πατριάρχῃ κ. κ. Νικολᾶφ ἐπὶ τῇ 40ετίᾳ ἀπὸ τῆς ἀφίξεως Αὐτοῦ εἰς Αἴγυπτον ἐκ Κωνσταντινουπόλεως (1938), ἐπίσης καὶ ἐπὶ τῇ 10ετίᾳ Αὐτοῦ ὡς Πατριάρχου (1968), γαλλ., σ. 1.

Ἰνστιτούτον Ἀνατολικῶν Σπουδῶν τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας, γαλλ. Πατριαρχικὸν Βιβλιοθηκᾶριον, γαλλ.

Ἀκολουθοῦν Μηνύματα — Ἐπιστολαὶ ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἀκαδημαϊκῶν ἐκπροσώπων πρὸς τὸν Θεόδωρον Δ. Μοσχονᾶν, ἀναφερόμενα εἰς τὰς ὡς ἄνω ἐπετελεῖς τοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Νικολάου ΣΤ', ὡς καὶ ἰδρυμάτων ἢ καὶ εἰς ἕτερα πρόσωπα ἢ καὶ γεγονότα.

α') τοῦ πατριάρχου Ρουμανίας Ἰουστίνου ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ προκατόχου τοῦ πατριάρχου Ρουμανίας Ἰουστινιανοῦ, Βουκουρέστιον, 20 Αὐγούστου 1977, γαλλ., σ. 2.

β') τοῦ πατριάρχου Βουλγαρίας Μαξιμου, Σόφια, ἐπὶ τῇ ἀναμνήσει ἐπισκέψεως τοῦ πατριάρχου Νικολάου ΣΤ' εἰς Βουλγαρίαν καὶ τῇ τακτικῇ λήψει τῶν Ἀναλέκτων, γαλλ., σ. 3.

γ') τοῦ καθολικοῦ τῆς Κιλικίας Καρεκλίν Β', Ἀντελιάς, 12 Ἰουνίου 1977, ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ του, ἀγγλ., σ. 4.

δ') τοῦ π. Ὀλιβιέ Ρακέζ, Δομ., Ρώμη, 17 Δεκεμβρίου 1977, ἐπὶ τῇ 400ῇ ἐπετείῳ ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ ἐλληνικοῦ κολλεγίου τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου τῆς Ρώμης, γαλλ., σ. 6.

ε') τοῦ Ἱεράρχου Ἰωσήφ Ταουῖλ, ἐλληνομελικίτου καθολικοῦ ἐξάρχου εἰς τὰς ΗΠΑ, Νιούτον, Μασσ., 31 Μαΐου 1978, εἰς ἀνάμνησιν τῶν διεκκλησιαστικῶν σχέσεων εἰς τὴν Αἴγυπτον, γαλλ., σ. 12-14.

στ') τοῦ Παύλου Ἀντάκι, ἐλληνοκαθολικοῦ, γενικοῦ πατριαρχικοῦ βικαρίου, Κάιρον, 6 Ἀπριλίου 1978, ἐπὶ τῇ συμπληρώσει εικοσαετίας τοῦ Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀλεξανδρείας, γαλλ., σ. 15-16.

ζ') τοῦ Γκινοβάνι Μοντίνι, γραμματέως τῆς γραμματείας τῆς πολιτείας τοῦ Βατικανοῦ, Βατικανόν, 23 Ὀκτωβρίου 1952, διὰ τὰς ἐορτὰς τῆς χιλιετηρίδος τῆς πατριαρχικῆς βιβλιοθήκης Ἀλεξανδρείας, γαλλ., σ. 36.

η') τοῦ Ἐγιδίου Σαμπιέρι, ἀποστολικοῦ βικαρίου εἰς τὴν Ἀλεξάνδρεια, Ἀλεξάνδρεια, 15 Αὐγούστου 1978, ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ πάπα Παύλου ΣΤ', γαλλ., σ. 43.

Ἐδῶ λήγουν τὰ μηνύματα - ἐπιστολαί.

Εἰκοστὴ Ἐτῆσια διομολογιακὴ συνέλευσις προσευχῶν διὰ τὴν Χριστιανικὴν Ἐνότητα ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, γαλλ.— ἀραβιστί, σ. 7-11, 17-18.

Θεοδωρου Δ. Μοσχονᾶ, Τὸ Ταξίδιον τῶν Φαραῶν εἰς Ἀμερικὴν, ἀγγλ.— γαλλ., σ. 19-25.

Ἐνας ὁδηγὸς διὰ τὰ αἰγυπτιολογικὰ ἐκθέματα εἰς τὴν ἐκθεσιν τοῦ Σικάγου (1892). Σημεῖα διὰ τοὺς ταξιδιώτας τῆς Αἰγύπτου πρὸ 85 ἐτῶν.

Τοῦ Αὐτοῦ, Εἰς Μνήμην Mgr. Cayer, ἀποστολικὸς βικάριος Ἀλεξανδρείας, γαλλ., σ. 26-32.

Τοῦ Αὐτοῦ, Διατὶ ἐώρτασεν ἡ Πατριαρχικὴ Βιβλιοθήκη Ἀλεξανδρείας τὴν Α' Χιλιετηρίδα αὐτῆς τὸν Νοέμβριον 1952; ἀγγλ., σ. 33-5.

Τοῦ Αὐτοῦ, Ἡ Βιβλιοθήκη τῆς Ἀλεξανδρείας, ἀγγλ., σ. 37-39.

Τοῦ Αὐτοῦ, Ἡ Α. Α. ὁ Παῦλος ΣΤ': Εἰς Μέγας Πάπας ἀπέθανεν (6.8. 1978), γαλλ., σ. 40-42.

Π. Γεωργιάδου, Ἡ πραγματικότητα τοῦ Φίλωνος τοῦ Ἀλεξανδρείας, γαλλ., σ. 45-96.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Θ. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ

Mario Girardi, Il giudizio finale nella omiletica di Basilio di Cesarea. Ἐκδ. Institutum Patristicum «Augustinianum» (ἐν τῇ σειρᾷ Studi sull' eschatologia. VI incontro di studiosi dell' antichità cristiana (Roma, maggio 1977). Roma, 1978.

Ἡ διδασκαλία τοῦ Μ. Βασιλείου περὶ τῶν ἐσχάτων περιέχεται, κατὰ τὸν σ., κυρίως ἐν ταῖς Ὀμιλίαις αὐτοῦ εἰς τοὺς Ψαλμοὺς (ἐκ τῶν 14 Ὀμιλιῶν εἰς τοὺς Ψαλμοὺς μόνον δύο στεροῦνται ἐσχατολογικῆς σημασίας). «Μακάριος ἀνὴρ» εἶναι ὁ μὴ ἀμφιβάλλων οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον περὶ τῆς Κρίσεως.

Εἰς τὸν Ζ' Ψαλμ. ὁ ἱ. πατὴρ ἀναπτύσσει τὸν τρόπον καὶ τὰ κριτήρια τῆς Κρίσεως. Ἐκ τῶν τριῶν σημασιῶν τῆς λέξεως, τὰς ὁποίας ὁ Βασιλεῖος διακρίνει ἐν τῇ Γραφῇ: «δοκιμασία» (Ψαλ., ΚΕ' 2), «καταδίκη» (Α' Κορ. ια' 3) καὶ «σύγκρισις-ἀντιπαραβολή» (Ἱερ. λβ' 17), ἡ τρίτη ἐρμηνεύει κατὰ τὸν σ. τὴν ὑψίστην στιγμὴν τῆς Κρίσεως, καθ' ἣν ὁ Κύριος «ἀντιπαρεξάγει» τὰς ἐντολάς του πρὸς τὰς πράξεις τῶν ἀμαρτωλῶν, ἀπολογούμενος μετὰ ἀποδείξεων» ὅτι ἔπραξε τὸ πᾶν διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν κρινομένων.

Ὁ ἱ. πατὴρ, κατὰ τὸν σ., στηρίζεται κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς διδασκαλίας του, εἰς εἰκόνας δικαστηρίων τῆς ἐποχῆς του, μὲ δικαστὴν τὸν Κύριον καὶ θεατὰς, διὰ νὰ ἐπιδοκιμάσουν τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ. Αἱ εἰκόνας αὗται, φέρουν τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Ὁριγένους μᾶλλον ἢ τοῦ Μ. Ἀθανασίου.

Δέον νὰ ὑπογραμμισθῇ ἡ ἀναφορὰ τοῦ ἱ. πατρὸς εἰς τὴν θέσιν τοῦ διαβόλου κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς Κρίσεως, καὶ δὴ τῆς μερικῆς τοιαύτης, καθ' ἣν οὗτος ἐπιδιώκει ν' ἀνακόψῃ τὴν διάβασιν τῶν κρινομένων πρὸς τὴν μακαριότητα (Εἰς Ψαλμ. Ζ, 2, PG. 29, 232-233).

Ὀλιγώτερον θεολογικὰ εἶναι τὰ σχήματα τὰ χρησιμοποιούμενα εἰς τὸν 33ον Ψαλμόν.

Κατὰ τὴν ἀξιολόγησιν τῶν πράξεων ἐκάστου ὁ ἱ. πατὴρ ἐφαρμόζει ἐν ἐνδιαφέρον κριτήριον, καθ' ὃ αἱ διάφοροι ἱστορικαί, κοινωνικαὶ καὶ μορφωτικαὶ συνθήκαι ἐπιφέρουν καὶ διαφορετικὴν κρίσιν ἐκάστου.

Ἐπίσης, διὰ τὸν Βασιλεῖον, δὲν θὰ ὑπάρξουν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην καιήγοροι ἡμῶν, ἀλλὰ αὗται αὗται αἱ ἀμαρτίαι θὰ συνοδεύσουν, «ὡς οὐκίαν», τὸν ἀμαρτωλόν, ὅστις καὶ θὰ αἰσθανθῇ τοιαύτην ἐντροπὴν ἐκ τούτων, περισσότερο ἴσως φοβεράν καὶ αὐτοῦ τοῦ αἰώνιου πυρός.

Ἐν κατακλιθεὶς, ὁ σ. συμπεραίνει: Ὁ ἀ ἡδυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι διὰ τὸν Βασιλεῖον ὅσοι δὲν ἐκαλλιέργησαν ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ τὴν σωτηρίον «μνήμην τῆς κρίσεως» εἶναι καταδικασμένοι νὰ βασιανίζωνται αἰωνίως ἀπὸ τὴν «μνήμην» καὶ τὴν «θέαν» τῆς ἰδίας κακότητος. Διό, δέον ὅπως ζῶμεν ἐπὶ τῆς γῆς ταύτης ἐν προοπτικῇ τῆς θείας Κρίσεως, ὥστε νὰ παρουσιασθῶμεν μὲ καθάραν καὶ ἄγιαν συνείδησιν, κρινόμενοι ἐνώπιον τοῦ θρόνου τοῦ Χριστοῦ.

Πρωτοπρ. ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΤΣΟΥΡΟΣ, δ.Θ.